

topinions דעות

שלחו להדפסה

לפני המשבר הבא

האוניברסיטאות מחייבות שינוי

מערכת ההכשרה האקדמית הזניחה את צרכי שוק העבודה וגם את הדרישות האמיתיות של עולם המחקר. השינויים הנדרשים ממנה לא מסובכים לביצוע רוני אלנבלום

גם המשבר הנוכחי בהשכלה הגבוהה יפתר ברגע האחרון. המדינה תבטיח בסופו של דבר את פתיחת שנת הלימודים כי מדינות אחרות נחלצות לעזרת מוסדות חינויים כשאלה נקלעים למשבר. המשבר יפתר כי המוסדות להשכלה גבוהה אינם אשמים בו. הם לא נגררו להימורים לא אחראיים או לבזבזים מנקרי עיניים, אלא נפלו קורבן לקיצוצי היתר שהמדינה עצמה גזרה עליהם. אך המשבר הבא כבר נראה באופק, ואם לא ייעשה ניסיון להידיברות אמיתית, נחזה כולנו בסיבובים נוספים של "מדינת ישראל נגד ההשכלה הגבוהה שלה" (או להיפך) גם בשנים הבאות.

השיח הכוחני הנוהג בפוליטיקה של ההשכלה הגבוהה בישראל והמאבקים החוזרים ונשנים, מטפחים רבדים על רבדים של חשדנות ודמוניזציה הדדית. חברי הסגל משוכנעים כי האוצר זומם להשתלט על ההשכלה הגבוהה, להפריט אותה ולכוון אותה על פי טעמו. אנשי האוצר מצדם משוכנעים שצורת ההעסקה המקובלת באקדמיה מעודדת בטלה ומונעת תחרות ומצוינות של ממש. הזרמת כספים ללא רפורמה מבנית עומדת בניגוד לאתוס המקצועי שלהם, ואם נגזר עליהם להציל את ההשכלה הגבוהה בלי רפורמה, הם יעשו זאת בחירוק שיניים ויעשו רק את המינימום ההכרחי.

הייתי שותף לשיח הכוחני הזה ואני יכול להעיד ששום דבר טוב לא יצמח ממנו. שביטה נוספת, שלישית במספר בתוך שלוש שנים, תהיה הרת אסון. כדי להבטיח את העתיד יש צורך בדיאלוג אמיתי שברפורמה אמיתית ובעיקר מוסכמת שתשנה את פני ההשכלה הגבוהה באופן מהותי.

בשנה שעברה למדו באוניברסיטאות כ-76 אלף סטודנטים לתואר ראשון. במלים אחרות - 76 אלף שנות עבודה של גברים ונשים בעלי נתונים גבוהים ביותר, אלה שאמורים להוות את השדרה המרכזית של החברה, הממשל, התרבות והכלכלה של ישראל בדור הבא.

האוניברסיטאות והמדינה (באמצעות ועדת שוחט) הרבו לעסוק בשכר הלימוד של הסטודנטים, אך השאלה הרלוונטית האמיתית נוגעת בהכשרה שאותה הם מקבלים. שיפור החינוך של הדור הבא חייב לעמוד בבסיס האמנה ההדדית שעל המדינה לזכות עם האוניברסיטאות ולהוליך לרפורמה עמוקה של ההוראה האקדמית כולה.

צאו מהקיבעון

מערכת ההוראה האוניברסיטאית שבוייה בתחומים שמתכונתם עוצבה לפני שנות דור. חלק גדול מתוכניות הלימודים תוכננו על ידי אנשי סגל שראו עצמם שליחים של התחומים המחקריים שמהם באו, אף שרק מיעוט קטן ביותר מבין התלמידים יעסוק בעתיד במחקר אקדמי.

אך השווקים החדשים לא המתינו ויצרו ציפיות שאותן לא השכילו האוניברסיטאות למלא. ברמות הגבוהות של השוק נדרשים היום אנשי צוות המסוגלים לשלב מתודולוגיות שונות, לבסס תוכניות פעולה מתוך תחומי דעת שונים ולהשתמש כהלכה ב"ארגז כלים" מגוונים. באופן פרדוקסלי אלה הן גם הציפיות של העולם המחקרי החדש. מערכת ההכשרה האקדמית הזניחה אפוא את צרכי שוק העבודה המתחדש ובה בעת היא הזניחה גם את הדרישות האמיתיות של עולם המחקר.

המערכת האקדמית מתהדרת בתוכניות האמורות לענות על דרישות כאלה, אך רק מעטות מהן מצליחות באמת לעמוד באתגר. לא מספיק הרי לעטר תוכנית בכינוי "בינתחומי" או "רב-תחומי" כדי להופכה לכזו.

החוג למדעי הקוגניציה באוניברסיטה העברית בירושלים, למשל, הוא דוגמה טובה. הלימודים מתנהלים בשש מחלקות ובארבע פקולטות שונות והתלמידים מאומנים לשלוט באופן מובנה ומעמיק ברזי המתודולוגיות השונות. מדובר בתוכנית רזה, אטרקטיבית וגמישה - מורים חדשים נשכרו בהדרגה רק לאחר שהתוכנית התבססה, וכך, אף שאין עדיין מודעות 'דרושים' שבהן מחפשים "בוגר/ת של החוג למדעי הקוגניציה", זוכה התכנית לביקוש שאין לו כמעט אח ורע באקדמיה הישראלית. דברים דומים אפשר לומר גם על תוכנית הלימודים המשלבת פילוסופיה, כלכלה ומדע המדינה, על תוכנית הלימודים ברצינאליות ועל תוכניות לא-רבות נוספות.

שינויים מן הסוג הזה אינם מחייבים בתקציבים יוצאי דופן, אך הרפורמה עצמה איננה פשוטה. יש למשל צורך לשנות את המודלים שעל פיהם מתקצבות ההנהלות את המחלקות והפקולטות שחלקם מונע מן התלמידים מללמוד מחוץ לחוגים שאליהם נרשמו, וליצור בעצמם שילובים יצירתיים. יהיה צורך בהקטנת משקלם של שיעורי החובה הנדרשים בכל אחד מן התחומים. יהיה צורך אפילו להסיר חסמים פיזיים המונעים מן התלמידים מללמוד בקמפוסים שונים, ואפילו רחמנא ליצלן מללמוד בה בעת אצל מורים משתי אוניברסיטאות שונות.

רוני אלנבלום

לחצו כאן להגדיל הטקסט

ישראל היא מדינה קטנה מספיק בכדי שתוכל להסיר חסמים מלאכותיים ולאפשר לסטודנטים שלה לקיים תכניות מגוונות ויצירתיות כרצונם.

הרפורמה תהיה חייבת לעסוק גם בשיטות ההוראה ולהשיב על שאלות שהיו צריכות להישאל זה מכבר: איך יש ללמד את חוקרי העתיד? האם השתנה משהו בצורות ההוראה המסורתיות שלנו בדור האחרון, מלבד המצגת שהחליפה את מקרן השקופיות? האם אנחנו יודעים ומלמדים את הסטודנטים שלנו ליצור, להשתמש ולשתף מסדי נתונים בזמן אמיתי? אילו כלים אנחנו נותנים לסטודנטים כדי להתמודד עם שוק העבודה הלא יציב, המתגר והמשתנה של העשורים הבאים?

אף שמדובר בשינוי בעל משמעות עמוקה אין בו פגיעה במחקר או בשכר הסגל ואת התקציב שנדרש לביצועו אפשר לחלק על בסיס תחרותי.

ההשכלה הגבוהה לא תעמוד בשביתה נוספת, והמשבר ייפתר ברגע האחרון. האוניברסיטאות יודעות את זה, האוצר יודע את זה והסטודנטים יודעים את זה. הוא ייפתר אמנם בכך שכסף, מעט מדי כסף יזרם למערכת, וכך יבטיחו משבר נוסף בשנה הבאה. המערכת כמהה לריפוי, לדיאלוג, למחשבה משותפת, ולהרבה אמון. יש לעשות עכשיו הכל כדי שאמון כזה אכן יימצא הפעם.

פרופסור רוני אלנבלום הוא גיאוגרף והיסטוריון ושימש בעת השביתה כיו"ר וועד הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטה העברית בירושלים

[חזרה](#)